

การวิจัยในชั้นเรียน: กรณีศึกษารายวิชาประวัติศาสตร์

อาจารย์พจนานา ฤทธิรงค์*

งานวิจัยในชั้นเรียนชิ้นนี้ เป็นความพยายามริเริ่มของข้าพเจ้า ซึ่งมีได้อยู่ในสายการศึกษาโดยตรง (Non-Education) โดยได้ศึกษาแนวทางและวิธีวิจัยการเรียนรู้ในชั้นเรียนมาผนวกกับการประยุกต์ประสบการณ์ตรงของข้าพเจ้าเพื่อพัฒนางานในหน้าที่รับผิดชอบในฐานะผู้สอน และเพื่อพัฒนาไปสู่การวิจัยที่กว้างและลึกต่อไป

ความสำคัญ หลักการ และเหตุผล

ปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมไทยมีแรงขับเคลื่อนและพลวัตสูงมากในทุกมิติภายใต้แรงกดดันจากโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลครอบงำในทุกองค์ประกอบของสังคมไทย แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งภาคการเมือง เศรษฐกิจ สังคม อย่างไรก็ตามและทิศทางการทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ มากมายที่เป็นทั้งวิกฤตและโอกาสขึ้นในบ้านเมือง

ปัจจัยดังกล่าวเป็นแรงผลักดันหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อภาคการศึกษาไทยให้ต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงภายใต้ต้นนโยบาย “ปฏิรูปการศึกษา” ซึ่งหมายถึงการ “ปรับเปลี่ยน” ในทุกระดับ ทุกมิติของระบบการศึกษา เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้าน “การปฏิรูปการเรียนรู้” เพื่อการสร้างคนให้มีคุณภาพ เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีสติปัญญา คิดเป็น แก้ปัญหาได้ รู้เท่าทันสถานการณ์ มีศักยภาพ ประสิทธิภาพ คุณธรรมที่พึงประสงค์เพื่อสังคมและประเทศชาติที่มีคุณภาพ

* อาจารย์ประจำหมวดวิชาประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายปฏิรูปการเรียนรู้ดังนั้นในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงกำหนดให้ต้องจัดการเรียนการสอนและทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อการพัฒนา และจัดหารูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดแก่ผู้เรียน ฉะนั้นการวิจัยในชั้นเรียนจึงเป็นอีกหนึ่งภารกิจที่ต้องกระทำ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาและปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการเรียนการสอนให้เหมาะสมและเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน
2. เพื่อตอบสนองต่อนโยบายปฏิรูปการเรียนรู้และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 30 “ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ผู้สอนวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน”
3. เพื่อตอบสนองต่อระบบประกันคุณภาพภายในและประกันคุณภาพภายนอก ที่มุ่งเน้นให้หน่วยงานและบุคลากรต้องทำการควบคุมคุณภาพของตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะในองค์ประกอบที่ 2 เรื่องการเรียนการสอน ได้กำหนดเกณฑ์ดัชนีชี้วัดเรื่องการทำวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในแต่ละรายวิชาไว้ด้วย

เป้าหมาย

1. เพื่อการ “ปรับเปลี่ยน” บทบาทและกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน
2. สร้างเสริมศักยภาพและทักษะของผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ (อ่าน เป็น คิดเป็น พุดและเขียนได้อย่างเป็นระบบเชิงวิชาการ)
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง สามารถเข้าใจกระบวนการเรียนรู้เพื่อไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นและรู้เป้าหมายในการเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. กำหนดขอบเขตการวิจัยครอบคลุมประเด็นการ “ปรับเปลี่ยน” กระบวนการเรียนการสอน การติดตาม วัดผล และประเมินผล เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมต่อไป
2. ทำการวิจัยเฉพาะรายวิชา 331 362 Modern History of East Asia มีจำนวนนักศึกษา 49 คน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รวบรวมศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การออกแบบสอบถาม แบบประเมินการเรียนการสอนของคณะฯ การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน การมีส่วนร่วม การวัดผล และประเมินผลผู้เรียน นำมาวิเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถหาแนวทางจัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
2. สามารถปรับบทบาทและกระบวนการทัศน์ของผู้สอนและผู้เรียนได้ตรงตามเป้าหมายปฏิรูปการเรียนรู้

การดำเนินการวิจัย

ภายใต้นโยบายปฏิรูปการเรียนรู้ และการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนและการจัดการศึกษาไว้ว่า¹

การปฏิรูปการเรียนรู้ “เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ความรับผิดชอบ เพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์”

¹ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545.

ในขณะที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 กล่าวถึงการจัดการศึกษาไว้ว่า

มาตรา 22 ... “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ”...

มาตรา 23 ... “การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม”...

เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและบทบัญญัติดังกล่าว จึงถือเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่ต้องจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมโดยมุ่งเน้น (เพื่อพัฒนา) ผู้เรียนเป็นสำคัญ และนี่คือโจทย์ที่มาของการวิจัยในชั้นเรียน* ปัญหาคือจะจัดการเรียนการสอนอย่างไรให้ครอบคลุมและตอบสนองการปฏิรูปการเรียนรู้ได้ครบทุกมิติในลักษณะบูรณาการ โดยเฉพาะการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งหมายถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น มุ่งเน้นการฝึกทักษะด้านการเรียนรู้ การคิด และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้จักประสบการณ์จริง ด้วยเป็นที่คาดหวังว่าจะสามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านกระบวนการเรียนรู้และศักยภาพ เพื่อให้ไปสู่การรู้จักศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงจำเป็นที่จะต้องปรับบทบาทต่อการให้การศึกษาและวิธีการเรียนการสอนเสียใหม่อย่างสอดคล้องกัน

การ “ปรับเปลี่ยน” กระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**

เมื่อเริ่มมีความคิดที่จะทำวิจัยในชั้นเรียนผู้สอนจึงได้ออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อวิชาประวัติศาสตร์และกระบวนการเรียนการสอนที่นักศึกษาต้องการ และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอน

* การวิจัยในชั้นเรียน เพื่อเป็นการพัฒนาและจัดหารูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมเอื้อต่อการเสริมสร้างศักยภาพผู้เรียน และทำให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง เน้นการปฏิบัติจริง และให้มีคุณธรรม จริยธรรม

** การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การที่ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง การวางแผน (planning) จัดระบบระเบียบ (organization) ลงมือปฏิบัติ (implementation) และการประเมินผลการรับรู้ของตนเอง (evaluation) อ้างถึงใน มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ, ร่างรายงานการติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547), หน้า 18.

เนื่องจากการศึกษาสาขาวิชาประวัติศาสตร์ในคณะโบราณคดีมีสถานภาพเป็นเพียงวิชาโท จึงมีผู้เรียนมาจากหลายสาขาวิชาเอก ซึ่งหมายถึงการที่ผู้เรียนมีพื้นฐานความถนัดและความสนใจที่แตกต่างกัน ผู้สอนจึงต้องการทราบว่าผู้เรียนมีทัศนคติอย่างไรต่อวิชาประวัติศาสตร์เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดการและหารูปแบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมต่อไป

ผลจากการสอบถามพบว่า นักศึกษากว่าร้อยละ 90 มีทัศนคติที่ดี เห็นคุณค่า และความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ เลือกเรียนวิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาโท นักศึกษาร้อยละ 50 พึงพอใจกับกระบวนการเรียนการสอนแบบบรรยายและการทำรายงานตามที่เคยมีประสบการณ์การเรียนกับผู้สอนมาก่อน นักศึกษาอีกส่วนหนึ่งสนใจการเรียนการสอนแบบอภิปรายและการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

ผู้สอนจึงเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น วิชาทวิวิจารณ์ร่วมกัน ถึงเป้าหมายและประโยชน์ของการเรียนรู้ตลอดจนวิธีการศึกษาค้นคว้าความรู้ที่เหมาะสมและที่ควรจะเป็น ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจให้ตรงกันในเรื่องต้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของการเรียนการสอนที่มีใช้เพียงให้มีความรู้เพื่อสอบ แต่เพื่อการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญา สามารถรู้และคิดแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง มีความรู้ มีคุณธรรม ในที่สุดได้ช่วยดีร่วมกัน เลือกระบวนการเรียนการสอนแบบอภิปราย ด้วยเห็นว่าเป็นการเรียนการสอนที่มีข้อเด่น และเป็นไปตามทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นกระแสนิยมในระดับสากล คือ²

1. การเน้นกระบวนการเรียนรู้ (Learning how to learn) ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง
2. การเน้นการเรียนรู้แบบมีประสบการณ์ตรงหรือการเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ที่ส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาท มีส่วนร่วม มีการฝึกทักษะ และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

ที่สำคัญยังเป็นวิธีการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของลักษณะวิชา

² ไทพอร์ย์ สินสารัตน์ และผดุงชาติ สุวรรณวงศ์, ทิศทางการปฏิรูปอุดมศึกษาของโลกในทศวรรษที่ 21 (กรุงเทพฯ: บริษัทที่พิพรินทร์ จำกัด, 2542), หน้า 19.

และตอบสนองต่อเป้าหมายการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนมิใช่ให้มีความรู้เชิงสาระทางประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่มุ่งเน้นไปสู่การให้ผู้เรียนมีทักษะในการอ่าน คิด และ สื่อได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Learning)

การจัดการเรียนการสอนแบบอภิปราย: การเรียนรู้และการพัฒนาเชิงระบบและอย่างบูรณาการ

การเลือกรูปแบบการเรียนการสอนแบบอภิปรายเพราะเห็นว่าเป็นกระบวนการหนึ่ง ที่เอื้อและส่งเสริมต่อการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียนเชิงระบบและอย่างบูรณาการทั้งใน มิติของความรู้ (knowledge) ทักษะ (skills) และพฤติกรรม (behavior-คุณธรรม จริยธรรม ทศนคติ)

มิติการเรียนการสอน

ปรับบทบาทผู้สอนจากผู้ให้ข้อมูล ความรู้ เป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ ส่งเสริม ชี้แนะ ให้คำปรึกษา กำกับ ควบคุม แก้ไขข้อผิดพลาด ติดตาม และประเมินผล ผู้เรียน ผู้สอน จัดแผนการเรียนการสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย โดยกำหนดประเด็นปัญหา (problem base) ในขอบเขตเนื้อหาสาระตามหลักสูตรเป็น 10 ประเด็น ให้ผู้เรียนแบ่ง กลุ่มและเลือกประเด็นที่สนใจ ร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลเพื่อนำมาอภิปรายร่วมกันใน ชั้นเรียน

กระบวนการเรียนการสอนในลักษณะนี้ ผู้เรียนจะสามารถเชื่อมโยงบูรณาการ การศึกษาประวัติศาสตร์เชิงเนื้อหาสาระเข้ากับวิธีการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ได้ อย่างเป็นระบบ ผ่านกระบวนการสืบค้นหาข้อมูล ประมวล วิเคราะห์ ตีความ เรียบเรียง และนำเสนออย่างมีเหตุผลเชิงวิชาการ การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ทั้งความรู้ความเข้าใจและการแสวงหาความรู้ โดยวิธีการนี้จะทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำ และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ได้ต่อไป ที่สำคัญสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักกระบวนการ เรียนรู้ (learning how to learn) และพัฒนาไปสู่การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

มิติการพัฒนาทักษะและศักยภาพ

กระบวนการเรียนการสอนแบบอภิปรายส่งผลต่อการฝึกทักษะและการพัฒนา ศักยภาพผู้เรียนทั้งในการอ่าน คิด พุด การที่ผู้เรียนต้องนำเสนอประเด็นปัญหา หรือแสดง ความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ใดๆ ก็ตาม จำเป็นต้องมีข้อมูลที่มากพอ มีกรอบวิธีคิด และ มีการนำเสนอที่ดี จึงเป็นโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะและลงมือปฏิบัติจริง

การอ่าน ฝึกทักษะการอ่าน การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และจาก แหล่งความรู้ต่างๆ รู้จักใช้ข้อมูล เลือกสรรข้อมูล จับประเด็นหลักของเรื่องที่ศึกษาได้ เห็นความแตกต่างหลากหลายของข้อมูล ทำให้อยากรื้ออยากเห็น และนำไปสู่นิสัยรัก การอ่าน และรู้จักแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองต่อไป

การคิด ฝึกทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ มีกรอบวิธีคิด มีมุมมองที่แตกต่าง สามารถอธิบายสิ่งที่คิดได้อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชา และตอบได้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพไหวพริบ นำไปสู่การรู้จักคิด คิดเป็น คิดอย่างสร้างสรรค์ต่อไป

การพูด ฝึกทักษะการสื่อสารในชั้นเรียน สามารถนำเสนอ แสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ด้วยการพูดที่ชัดเจน ตรงประเด็น กระชับ ได้ใจความ เข้าใจง่าย

มิติเชิงพฤติกรรม กระบวนการเรียนการสอนและการอภิปรายจะมีประสิทธิภาพ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบทบาทและพฤติกรรมผู้เรียนที่จะต้องมีการเตรียมตัวที่ดีก่อน เข้าชั้นเรียน จึงเป็นการฝึกให้ผู้เรียนต้องมีความรับผิดชอบ มีวินัยในการเรียน ซื่อตรงต่อ ตนเองและผู้อื่น ไม่เอาเปรียบเพื่อนในกลุ่ม ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม มีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น รู้จักอดทนที่จะรับฟังและเคารพความเห็นที่ ต่างต่าง เพื่อเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

เห็นได้ว่ากระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบการอภิปรายสามารถส่งเสริมและ พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ทั้งในวิธีการศึกษา การสร้างความรู้ความเข้าใจได้ด้วยตนเอง การรู้จักวิธีคิด มีทักษะ ประสบการณ์ มีพฤติกรรม และทัศนคติที่ดีต่อตนเองและต่อผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญต่อการดำรงชีวิตที่นำไปสู่การค้นพบคุณค่าในตัวเอง รู้จักตัวตนแห่งตน รู้จักเพื่อน สังคม และรู้เท่าทันสถานการณ์ อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อผู้เรียน

การวัดและประเมินผล (Evaluation)***

การเรียนการสอนจะมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด จำเป็นต้องมีตัวชี้วัดและการประเมินผล จึงกำหนดเกณฑ์วัดและประเมินผลที่สามารถชี้วัดพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนจากหลายองค์ประกอบครอบคลุมทุกกระบวนการเรียนรู้ โดยแบ่งการประเมินและการให้ค่าน้ำหนักอย่างเป็นสัดส่วนทั้งการติดตามสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน (การเอาใจใส่ ความตั้งใจ การแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน) การทดสอบความรู้ ความเข้าใจ (เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์) โดยผ่านกระบวนการเขียนและสื่อได้อย่างเป็นระบบ มีหลักคิด ตรงประเด็น เข้าใจง่าย แบ่งเป็น

การฝึกปฏิบัติ Quiz โดยการตอบประเด็นคำถามที่กำหนด 5 ครั้ง เน้นการให้อิสระทางความคิด โดยจัดลำดับขั้นตอนให้ผู้เรียนได้แสดงออกในการคิดวิเคราะห์ เริ่มจากการคิดวิเคราะห์ในมิติหรือบริบทประวัติศาสตร์ไปสู่การคิดวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ การต่อยอดความคิด การสังเคราะห์ ประยุกต์ และปรับใช้กับสังคมไทยและวิถีชีวิตตามลำดับ

- การสอบกลางภาคและปลายภาค เน้นการวิเคราะห์ ตีความ ให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างมีหลักวิธีคิด และการทดสอบความรู้ความเข้าใจ

ผลการดำเนินการวิจัยและการประเมินผล

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการอภิปรายกลุ่มการแสดงความคิดเห็นในห้องเรียน การ Quiz และทดสอบความรู้กลางภาคและปลายภาค โดยรวมแล้วพบว่าการเรียนการสอนมีผลิตผล (Productivity) ในระดับที่น่าพอใจสอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนดจากการสังเกตการติดตามพฤติกรรมผู้เรียน การฝึกปฏิบัติ และการทดสอบ พบว่าผู้เรียนสามารถเข้าใจกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนได้ระดับหนึ่ง และมีแนวโน้มที่สามารถพัฒนาไปสู่ประสิทธิภาพที่สูงขึ้นได้ หากยังคงกระบวนการเรียนการสอนในลักษณะต่อเนื่อง

*** หมายถึง กระบวนการอย่างมีระบบที่จะตรวจสอบว่ามีการกระทำที่บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ จุดประสงค์การประเมินเป็นไปเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพ.

จากการวิเคราะห์แยกส่วนในแต่ละประเด็น สามารถอธิบายได้ถึงสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนการสอนดังนี้

ด้านการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น พบว่าการมีส่วนร่วมของนักศึกษา การแสดงออก และความรับผิดชอบ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง นักศึกษาร้อยละ 30 สามารถแสดงความคิดเห็นได้ดี มีวิจารณ์ญาน มีเหตุผล กล้าแสดงออก มีความมั่นใจ สามารถจัดระบบความคิดและสื่อได้ แต่นักศึกษาอีกส่วนหนึ่งยังไม่แสดงออกอย่างเต็มที่ขาดความมั่นใจ ในการนำเสนอทั้งเนื้อหาสาระและการวิพากษ์วิจารณ์ อาจเนื่องจากความไม่พร้อมของนักศึกษา การเตรียมตัวและทำการบ้านไม่ดีพอ ทำให้ไม่มีข้อมูลเพียงพอต่อการวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็น ตลอดจนความไม่คุ้นเคยต่อการแสดงออกแบบเปิดเชิงวิชาการ สอดคล้องกับข้อมูลจากการประเมินตนเองของนักศึกษา โดยส่วนหนึ่งยอมรับในจุดอ่อนและข้อบกพร่องของตนที่ขาดการเตรียมตัวและทำงานไม่หนักพอ ไม่รับผิดชอบและตั้งใจศึกษาข้อมูลอย่างเต็มที่จริงจัง และยังพบว่ามีบางส่วนที่ทำงานอย่างฉาบฉวย ใช้วิธีคัดหียบยืมข้อมูลจากเล่มเชอร์ของนักศึกษารุ่นที่ แม้จะทำให้สามารถอภิปรายและแสดงความคิดเห็นได้ตรงประเด็น แต่ก็ไม่ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และประมวลความรู้ความเข้าใจได้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง

ด้านความรู้ความเข้าใจ นักศึกษายอมรับว่ามีความสับสนในเนื้อหาสาระระหว่าง การอภิปราย และไม่สามารถโต้ตอบประเด็นปัญหาได้ แต่การตั้งประเด็นคำถามนำ การกระตุ้นให้คิดวิเคราะห์ และการสรุปย่อในภายหลังโดยผู้สอน ทำให้นักศึกษามีความเข้าใจเนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้มากขึ้น ในขณะที่มีนักศึกษาส่วนน้อยยังคงพึ่งพोजักกับการเรียนการสอนแบบที่สามารถจดคำบรรยายได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่จะต้องผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อกระบวนการเรียนรู้เสียใหม่

ด้านทักษะและการพัฒนาศักยภาพผู้เรียน (อ่าน คิด และเขียน) พบว่านักศึกษามีโอกาสพัฒนาทักษะการอ่านมากขึ้น รู้จักการเลือกสรรข้อมูลโดยการเปรียบเทียบจากแหล่งความรู้ต่างๆ เข้าใจวิธีการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล และสามารถดึงประเด็นหลักที่สำคัญได้ จากการประเมินตนเองของนักศึกษา ยอมรับว่ารูปแบบการเรียนการสอนเช่นนี้ ทำให้นักศึกษาต้องอ่านและได้อ่านหนังสือมากขึ้น

การพัฒนาทักษะการคิดและเขียน พบว่านักศึกษามีจุดเด่นและมีศักยภาพในการเขียนมากกว่าการพูด สามารถสื่อสารและนำเสนอได้ดี จากการให้ฝึกปฏิบัติตอบ

ประเด็นคำถาม (Quiz) 5 ครั้ง พบเห็นแนวโน้มพัฒนาการที่ดีขึ้นโดยลำดับอย่างชัดเจน ทั้งในด้านภาษาการเขียน การนำเสนอ และกระบวนการคิด โดย Quiz ที่ 1 และ 2 นักศึกษาสามารถทำได้เฉลี่ยในระดับปานกลาง แต่ใน Quiz ที่ 3 , 4 และ 5 เห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากขึ้น นักศึกษาสามารถทำได้ในระดับดีถึงดีมาก การตอบประเด็นคำถามสะท้อนให้เห็นได้ถึงการมีความรู้ความเข้าใจ มีกรอบวิธีคิด ต่อยอดความคิดได้ รู้จักการเปรียบเทียบ รู้จักการประยุกต์และปรับใช้ โดยเชื่อมโยงความรู้และบทเรียนจากประวัติศาสตร์ เข้ากับปัจจุบันได้ และจากการให้อิสระทางความคิดแก่นักศึกษา ทำให้นักศึกษาแสดงออกซึ่งความคิดเห็นในมุมมองที่แตกต่างกันบนพื้นฐานของการสื่ออย่างรู้จักคิด คิดเป็น คิดอย่างมีเหตุผลถูกหลักวิชาการ แต่ก็พบข้อด้อยบางประการที่นักศึกษายังไม่สามารถมองประเด็นปัญหาและวิเคราะห์ได้อย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตามหลายคำตอบเสนอความคิดใหม่ๆ ได้อย่างน่าสนใจและน่าชื่นชม โดยภาพรวมพบว่าเป็นส่วนที่นักศึกษาสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่น่าพึงพอใจ สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักศึกษา

ด้านการทดสอบวัดผลและประเมินผลจากการสอบกลางภาค-ปลายภาค เน้นประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาเพื่อทดสอบว่าสามารถสะท้อนกลับมุมมอง หลักวิธีคิด การวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาประวัติศาสตร์ที่หยิบยกมาให้ได้อย่างไรบ้าง พบว่าจากการสอบกลางภาค นักศึกษาสามารถตอบคำถามและอธิบายได้ตรงประเด็น วิเคราะห์ได้ แต่ไม่สามารถนำเสนอและเรียบเรียงความคิดได้อย่างเป็นระบบชัดเจน อาจเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาสอบ จึงได้มีการปรับเปลี่ยนในช่วงปลายภาคจากการสอบในห้องเรียน เป็น take home แทน เพื่อให้เวลากับการจัดระบบเรียบเรียงความคิด พบว่านักศึกษาสามารถสื่อได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น ทำให้ได้รับคำตอบเป็นที่น่าพึงพอใจ

ด้านพฤติกรรม นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้ คุณธรรม จริยธรรม และการมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น ที่สะท้อนให้เห็นในเรื่องวินัยในการเรียน ความรับผิดชอบ รู้จักบทบาทหน้าที่ของตน และการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ไม่เอาเปรียบหรือทิ้งให้เป็นภาระของเพื่อน จากการสังเกตและติดตามพฤติกรรมผู้เรียน พบว่านักศึกษามีการปรับตัวต่อการเรียนและมีความกระตือรือร้นในการเรียนขึ้นอยู่กับความน่าสนใจในประเด็นการอภิปราย และจะมีความรับผิดชอบสูงเฉพาะเรื่องในประเด็นการนำอภิปรายของตนเท่านั้น แต่ก็มีนักศึกษาบางส่วนมีพฤติกรรมที่ตอบสนองต่อการเรียน มีความตั้งใจ รับผิดชอบ

มีแรงจูงใจใฝ่รู้โดยให้ความสนใจและให้ความสำคัญในทุกประเด็น และเข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ มีความพึงพอใจกับกระบวนการเรียนการสอน ในขณะที่มีนักศึกษาบางคนที่บอกว่ารู้สึกสนุกและน่าเบื่อในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ได้ปลุกฝังให้นักศึกษาเข้าใจและเรียนรู้ที่จะอดทนและรับฟังการอภิปรายของผู้อื่น รวมทั้งการยอมรับและเคารพในความเห็นที่ “แตกต่าง” เพื่อการอยู่ร่วมกันและมีทัศนคติที่ดีต่อกัน จากการประเมินตนเองของผู้เรียน นักศึกษาเห็นว่าจะต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในตัวผู้เรียนเพื่อการเรียนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสะท้อนว่านักศึกษาสามารถตระหนักรู้ได้ว่าเป้าหมายและความสำเร็จในการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมในตัวผู้เรียนเอง

บทสรุป

จากการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนในลักษณะการอภิปรายพบว่า

- สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตรงตามวัตถุประสงค์และธรรมชาติของลักษณะวิชาที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้ตามเป้าหมายในระดับหนึ่งที่สามารถนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเองได้ต่อไป
- ในเชิงปริมาณ สามารถผลักดันให้นักศึกษาได้ฝึกทักษะ (กระบวนการอ่าน คิด พุด เขียน) และทำงานมากขึ้น
- ในเชิงคุณภาพ นักศึกษามีพัฒนาการการเรียนรู้และทักษะสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษามีคะแนนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงกว่าระบบการเรียนแบบเดิม พบว่าในกลุ่มนักศึกษาที่ได้เกรด A สามารถทำคะแนนได้สูงถึงกว่าร้อยละ 90 และนักศึกษามีผลการเรียนในระดับดี-ดีมาก ร้อยละ 60
- จากกระบวนการเรียนรู้และการฝึกทักษะ ทำให้นักศึกษาสามารถวิเคราะห์ตนเองได้ รู้ศักยภาพ จุดเด่น จุดด้อยของตน และสามารถนำจุดเด่นไปปรับใช้เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองต่อไป

จากการประเมินตนเองของนักศึกษาพบว่า มีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนในทัศนะต่างๆ กัน โดยระบุว่ามีการพัฒนาการทางความคิด การเขียน และความตื่นตัวในการเรียนรู้มากขึ้น ร้อยละ 37.5 สามารถเข้าใจเนื้อหาได้มากกว่าเดิม ร้อยละ 38 ได้ศึกษาค้นคว้าและอ่านหนังสือมากขึ้นร้อยละ 35 มีการแบ่งปันความคิด แลกเปลี่ยนความคิด

ทำให้มีพัฒนาการทางความคิดมากขึ้น มองปัญหาได้กว้างมากขึ้น เป็นการสอนที่ฝึกทักษะครบทุกด้าน สามารถนำไปปรับใช้กับวิชาอื่นได้ นักศึกษามีบทบาท มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน และมีการกระตุ้นให้คิดมากขึ้น

ความเห็นที่แสดงออกถึงความพึงพอใจในระดับต่ำ การอภิปรายทำให้เข้าใจเนื้อหาไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถจดบันทึกคำบรรยายได้ งานที่ให้อา้งมีมากเกินไป การอภิปรายบางครั้งสนุกและน่าเบื่อกันในเวลาเดียวกัน

ปัญหาและอุปสรรค

- ความไม่พร้อมของนักศึกษา (การเตรียมตัวที่ดี ความสนใจ ความตั้งใจ ความรับผิดชอบ)
- ขาดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง / พึ่งพอกับการรอฟังและจดคำบรรยายจากผู้สอน
- ห้องเรียนไม่เอื้อต่อกระบวนการเรียนการสอน จำนวนนักศึกษาที่มากเกินไป อุปกรณ์และสื่อไม่พร้อม ทำขาดให้บรรยากาศในการเรียนรู้ยังมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

- ต้อง “ปรับเปลี่ยน” ทัศนคติผู้เรียนให้เห็นความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนมากกว่าการเน้นสาระความรู้เพื่อสอบ
- ต้องพัฒนาสื่อการสอนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ยังมีประสิทธิภาพ
- ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อส่งเสริมและกระตุ้นให้นักศึกษาทุกคนมีบทบาท และรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนมากขึ้น

เชิงนโยบาย

- ควรส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการวิจัยในชั้นเรียน
- สนับสนุนให้มีผู้ช่วยวิจัยในการแปรค่าและสรุปผลการประเมินให้

- จัดสรรงบประมาณให้ตามสมควร
- ส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาผู้สอนให้มีทักษะการวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในลักษณะวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการพัฒนาสื่อการสอน

หนังสืออ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ, 2545.
- ไพฑูริย์ สีนสารัตน์ และผดุงชาติ สุวรรณวงศ์. ทิศทางการปฏิรูปอุดมศึกษาของโลกในทศวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: บริษัทที่พีพริ้นท์ จำกัด, 2542.
- มาณี ไชยธีรานูวัฒน์ศิริ. (ร่าง) รายงานการติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547.
- วัลลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา. การพัฒนาการเรียนการสอนทางการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.